Ermeni soykırımıyla ilgili olarak değişik Kürt kişileri arasında –bu kişiler ne oranda grupları da temsil ediyorlar bilmiyorum- süren ilginç bir tartışma var. İlginçliği Kürtler arasında da kendi halklarının geçmişine bakışta ortaya çıkan önemli farklılıkların yanı sıra, açıkça milliyetçi söyleme sahip Kürtlerin Türk milliyetçilerine ne kadar benzediklerinin görülmesidir.

Öncelikle üç yanlışın düzeltilmesi gerekir.

Birincisi; soykırımda Almanların rolüdür. Son birkaç yıldır Almancada bu konuda kitaplaştırılmış araştırmalar yayınlandı. İttihat ve Terakki iktidarı öncesinden başlayarak Osmanlı İmparatorluğu zamanın Almanya'sıyla yakın ittifak içindeydi, açıkçası ona bağımlıydı. Bu bağımlılık özellikle askeri alanda kendini gösteriyordu. Birinci Dünya Savaşı sırasında Çarlık Rusya'sı ile Almanya da savaş halindeydi. Ermeni soykırımındaki genişlik ve sistematiklik yarı feodal bir ülke yönetiminin kendi başına yapabileceği bir uygulama değildir, düzenleyici olarak Almanların da payı bulunmaktadır.

Osmanlı ordusunda Genelkurmay Başkanı Almandı. Türklerin çok övündükleri Çanakkale savunmasında cephe komutanı yine Almandı. Döşediği mayınlarla İngiltere ve Fransa'nın savaş gemilerini batıran Nusret mayın gemisi de Almanya'dan alınmıştı. Gemide Alman askerleri de vardı.

Bu durum Mustafa Kemal'in Anafartalar savunmasının önemini azaltmaz, sadece Alman yönetiminin ve askeri desteğinin Çanakkale'de önemli olduğunu gösterir.

Soykırım konusunda da benzer durum bulunmaktadır.

İkincisi; Ermenilerin Anadolu'dan sürülmesi Türk milliyetçilerinin yıllardan beri iddia ettiği –ve bazı Kürtlerin de göz ardı ettiği gibi- Anadolu'nun doğusundaki illerle sınırlı değildir. Ermeniler ülkenin her tarafında yerleşik olarak bulunuyordu: Ege'de, Orta ve Güney Anadolu'da,

İstanbul'da ve hatta Trakya'da… Dolayısıyla konu doğu bölgesinde Ruslarla savaş halinde olmak ve güvenlik nedeniyle Ermenilerin sürülmesi değildir, bu halk bütün Anadolu'dan sürülmüş ve bu da savaş öncesinde başlamıştır.

İstanbul'da Ermeni aydınlarına yönelik baskıları soykırım başlangıcı olarak görmemek gerekir. Fransız devriminin etkisiyle hızla yayılan ayrı bir devlete sahip olmak fikri hiçbir imparatorlukta hoş karşılanmamış, karşı tedbirler alınmıştır. Bu durum zamanın diğer iki imparatorluğunda –Avusturya-Macaristan ve Çarlık Rusya'sında- da böyledir. Osmanlı bağımsızlık isteyen Yunanlılara ve Bulgarlara baskı ve zulüm uygulamaktan geri durmamıştı.

Üçüncüsü; soykırımın bir devlet projesidir ve Kürtlerin de devleti olmadığına göre soykırımdaki rolleri sınırlı olduğu iddiasıdır.

Soykırımın –başka örneklerde de görüldüğü gibi- devlet projesi olması, değişik halk gruplarının bu projede aktif olarak yer almasını engellemez. Kararı alan İttihat ve Terakki yönetimidir. Zamanın Almanya yönetiminin bundan habersiz olduğu söylenemez. Bildiğim kadarıyla bugüne kadar hiç kimse "asıl kararı Kürt aşiretleri aldı" dememiştir. Kararın o dönem iktidarda bulunanlar tarafından alınmış olması, uygulamaya Kürtlerin de aktif olarak katılmadığı anlamına gelmez ve kimsenin sorumluluğunu da azaltmaz.

Tartışmalardaki bir başka ilginç konu bazı Kürt gruplarının soykırıma karşı çıkmış olmasıdır. Bu karşı çıkış Kürtlerin soykırımdaki rolünü iyice geri plana itmek amacıyla kullanılmaktadır. Karşı çıkışta şaşılacak bir şey yoktur. Benzeri zamanın Türk halkında da vardır ve hatta bazı yerel yöneticiler de tehcir kararını uygulamamıştır. Buradan hareketle bir halkın Anadolu'dan sürülmesinin üzeri örtülemez. Türklerin tamamı da buna katılmadı ve hatta bazı yerel yöneticiler de karşı çıktı. Ermeni komşularını evlerinde saklayan Türkler de vardı. Bunlar soykırımı, bu soykırımda devletin, silahlı güçlerin ve yerel halkın rolünü ortadan kaldırmaz, en fazla şiddetini biraz azaltmıştır.

Benzer durum Kürtler için de geçerlidir. Herkes katılmamıştır ama bu durum gerçekleşmiş olanı ortadan kaldırmamaktadır.

Hamidiye Alayları'nın Ermeni tehcirindeki, mallarının yağmalanmasındaki, yolda yapılan saldırılarla göçmek zorunda kalanların öldürülmesindeki rolleri açıktır. Emrin İstanbul'dan gelmiş

olması bunların soykırımdaki aktif rolünü azaltmaz.

Bölgedeki Kürt aşiretleri ve genel olarak Kürt halkı soykırıma ne oranda katılmıştır, Ermenilerin geride bıraktıkları malları ne oranda yağmalamıştır; bunun her yerelde ayrı olarak incelenmesi gerekir. Ermeni mallarının paylaşımı konusunda merkezi yönetimle yerel otoriteler arasında sorun yaşandığı ve halkın da yağmaya katıldığı bu konudaki –en azından- bir araştırmaya konu olmuştur: **Christian Gerlach – Extrem Gewalttätige Gesellschaften – Massengewalt im 20. Jahrhundert** . 2010'da Almancada yayınlanan kitabın İngilizce adı şöyledir: Extremely Violent Societies: Mass Violence in the Twentieth-Century World.

Yazar saldırgan toplumlar örneklemesinden hareket ederek 1965-66'de Endonezya, 1915-1923'te Osmanlı İmparatorluğu, 1971-1977'de Pakistan ve diğer örneklerden hareketle yerel halkın büyük katliamlara nasıl katıldığını ve bundan kazanç sağladığını anlatmaktadır. Ermenilerle ilgili bölümün başlığı da Türkçesiyle: katıl ve kazan'dır.

Yazar kitabında önemli bir belirleme yapıyor: Büyük kitle kırımlarında sadece devlet kararı ve ordunun aktif rolü yeterli değildir; halkın aktif katılımı şarttır. Bu katılım şöyle ya da böyle olabilir, karşı çıkanlar ya da katılmayanlar da mutlaka olacaktır ama bu örneklerden hareketle genelleme yapılamaz. O bölgede yaşayan halkın aktif katılımı olmadan büyük katliam yapılamaz. Bu sadece Ermenilerle ilgili olarak değil, başka örneklerde de böyledir.

Kürt milliyetçilerinin karşı gerekçelerinden birisi İstanbul'da alınan bazı kararlara atıfta bulunmaktır. İttihat ve Terakki Ermeni mallarının yağmalanmasından en büyük kazancı merkezi devletin elde etmesini istiyordu ve bütçenin de paraya fazlasıyla ihtiyacı vardı. Ne var ki, merkezi karar bir şeydir, bölgede uygulanması başka bir şeydir. Ermeni mallarının paylaşılmasında merkezi otoriteyle yerel otoriteler arasında sürekli çelişki yaşanır ve malların önemli bir bölümü de yerelde kapanın elinde kalır.

Evleri taşıyamazsınız ama içindekilerin yağması çok daha kolaydır.

Türk milliyetçilerinin yıllardan beri savunduğu katliam gerekçesini Kürtlerin bir bölümünde de görmek mümkündür: Ermeniler de bizi öldürdü. Doğrudur, yapmışlardır. Adını belirttiğim kitapta özellikle Van'da Ermeniler tarafından yerel Müslüman nüfusun katledilmesi de belirtilmektedir.

Karşılıklı öldürmeyle soykırım farklıdır. Hele de İstanbul'da, Ege'de, İç Anadolu'da ve hatta Trakya'da yıllardır yerleşik olan Ermenilerin sürülmesiyle bu karşılıklı öldürmenin ilgisi yoktur. Bir halkın Anadolu'dan sürülmesi sadece Çarlık Rusya'sı ile savaş yaşanılan bölgeyle ilgili değildir.

Kürtler arasında soykırımla ilgili tartışma Kürt milliyetçiliğinin Türk örneğini izlediğini de göstermektedir: tarihi temizleyerek ulusal bilincin yükseltileceğini sanmak. Türk milliyetçileri de tarihte olan önemli olayları bir şekilde zamanın Türklerine bağlarlar, Türk geçmişini överler, Türklerin kökenini olabileceği kadar geçmişe uzatırlar (silahlı kuvvetlerin 2500 yıldan beri varolması gibi).

Bunların kör ve azgın bir milliyetçilikten başka bir şey üretmediğini yeterince gördük.

Eski tarihe değil yakındakine bakmak gerekir.

ABD tarihi kabaca 300 yıllıktır. Tarihin derinliklerinde sadece Kızılderililer vardır, o kadar… Bu durum 20. yüzyılın "ABD yüzyılı" olarak anılmasını engellemedi. (Sosyalist olmayan bazı tarihçilere göre bu yüzyıl ABD ve Sovyet yüzyılıdır; SSCB'nin artık bulunmaması bu ülkenin yüzyıl tarihindeki büyük etkisini ortadan kaldırmaz.)

Hiçbir halkın tarihi "temiz" değildir, ek olarak uzun ve temiz tarih üretilince de bir şey olmuyor.

Yıllardan beri Kuzey Kürdistan adlı haritalar çizilir ve bu isimdeki alanın bir bölümünün Batı Ermenistan olduğu unutulur. Türklerin Kürdistan'ın bir bölümünü işgal ettiği söylenir ama bu gerçeğin bir bölümüdür. Kuzey Kürdistan adı verilen alanın bir bölümünde daha önce Ermeniler yaşıyordu.

Adını vermeyeyim, Kürtler arasında Van doğumlu olan, yazıları ve televizyon programlarıyla bilinen bir kişi bana şöyle demişti: Türkler bize yararlı da oldu. Mesela Van yıllarca büyük bir Ermeni kentiydi, sonra Kürt kenti oldu."

Ermeni tehciri kararını alan İttihat ve Terakki'dir ama bundan yarar sağlayan sadece mallara el koyan ve hızla zenginleşen Müslüman burjuvazi değil, aynı zamanda Kürtlerdir. Kuşkusuz bölgede gücü elinde tutanlar bundan daha fazla çıkar sağlamıştır ama bu kalanların hiçbir şey elde edemediği anlamına gelmiyor.